

Р. В. Пилипчук

Київська наступальна операція

КИЇВСЬКА НАСТУПАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ Проведена 3–13 листопада 1943 військами *Першого Українського фронту* під командуванням генерала армії [М. Ватутіна](#) з метою визволення Києва та створення передумов для визволення всієї Правобереж. України. Інша назва – Битва за Київ. Наприкінці вересня 1943 рад. війська форсували Дніпро й захопили плацдарми на Пн. (по лінії Лютіж–Вишгород) і Пд. (у р-ні Великого Букрина) від Києва. Протягом жовтня рад. війська двічі безуспішно намагалися прорвати оборону та вийти до Києва (осн. удар завдавали з Букрин. плацдарму, допоміж. – із Лютіз.), однак незначні розміри Букрин. плацдарму утруднювали концентрацію та маневрування військ і бойової техніки (рад. армія тільки вбитими втратила бл. 240 тис. осіб). Водночас 38-й армії вдалося дещо розширити Лютіз. плацдарм. Враховуючи це, Ставка наказала завдати гол. удару з Лютіз. плацдарму, куди таємно протягом декількох днів перекинуто частину військ із Букрин. плацдарму, зокрема 3-ю гвард. танк. армію під командуванням генерал-лейтенанта *П. Рибалка*. Прорив оборони на Лютіз. плацдармі та безпосереднє визволення Києва повинна була здійснювати 38-а армія (командувач – генерал-полковник *К. Москаленко*); 60-а армія (генерал-лейтенант *І. Черняхівський*) – завдати удару від с. Горностайпіль на Пд. Зх., 13-а (генерал-полковник *М. Пухов*) – перейти в наступ у напрямі на Овруч. Перед поч. К. н. о. командування 1-го Укр. фронту мало в своєму розпорядженні 50 дивізій, бл. 7 тис. гармат і мінометів, 675 танків, бл. 700 літаків. Їм протистояли 24 піхот., 7 танк. і 2 моторизов. нім. дивізії (бл. 400 танків і 665 літаків). Нім. командування заздалегідь готувалося до оборони Києва і 23 вересня видало наказ про відселення киян за межі міста. 1 листопада перейшли у наступ на Київ із Букрин. плацдарму 40-а (генерал-лейтенант [П. Жмаченко](#)) і 27-а (генерал-лейтенант *С. Трофименко*) армії, що відволікли частину ворожих сил; 3 листопада завдали удару з Лютіз. плацдарму війська 38-ї армії та 5-го гвард. танк. корпусу в напрямі на Святошино–Васильків (наприкінці дня Й. Сталін наказав визволити Київ не пізніше 5–6 листопада – до черг. річниці більшов. перевороту 1917). Для остаточної прориву оборони ворога у бій введено 3-ю гвард. танк. армію. 6 листопада рад. війська визволили Київ, 7 листопада – Фастів, 13 листопада – Житомир. За наказом Ставки війська лівого крила та центру 1-го Укр. фронту перейшли до оборони, війська правого крила продовжили наступ і до 25 листопада вийшли на лінію Мозир–Коростень–Черняхів. Рад. війська розгромили 12 піхот., 2 танк. і 1 моторизов. дивізії, визволили Київ і захопили

важливий стратег. плацдарм, що сприяло визволенню Правобережжя України. Бл. 2500 тис. солдатів і офіцерів за форсування Дніпра та бої на київ. напрямі відзначено званням Героїв Рад. Союзу. Однак при цьому рад. армія зазнала знач. втрат: за офіц. даними, у боях загинуло 417 тис. солдатів і офіцерів; втрати нім. військ вбитими і пораненими оцінюють у 124 тис. осіб. На місці розташування команд. пункту 1-го Укр. фронту в с. Нові Петрівці (Вишгород. р-ну Київ. обл.) створ. [«Битва за Київ у 1943 році» Державний музей-заповідник](#).

Рекомендована література

1. Возненко В. В., Уткин Г. М. Освобождение Киева (осень 1943 г.). 1953;
2. Москаленко К. С. На Юго-Западном направлении. 1943–1945. Кн. 2. 1973;
3. Кривошеев Г. Ф. и др. Великая Отечественная без грифа секретности. Книга потерь. 2009 (усі – Москва).

Бібліографічний опис:

Київська наступальна операція / Р. В. Пилипчук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2012. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-11237>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).